

№ 11. – С. 5-11; 2011. – № 12. – С. 3-10. 14. Фесенко Є.В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони: Монографія. – К.: Атіка, 2004. – С. 65, 67.

УДК 343.156

О. С. КАШКА

ПЕРЕВІРКА АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ ТА ВІДКРИТТЯ АПЕЛЯЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗГІДНО З КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ 2012 р.

Розглянуто порядок відкриття апеляційного провадження згідно з новим Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р. Проведено аналіз підстав для залишення апеляційної скарги без руху, її повернення чи відмови у відкритті апеляційного провадження.

Ключові слова: апеляція, апеляційна скарга, відкриття апеляційного провадження.

Кашка Е. С. Проверка апелляционной жалобы и открытие апелляционного производства согласно Уголовному процессуальному кодексу Украины 2012 г.

Рассмотрен порядок открытия апелляционного производства согласно новому Уголовному процессуальному кодексу Украины 2012 г. Сделан анализ оснований для оставления апелляционной жалобы без движения, ее возвращения или отказа в открытии апелляционного производства.

Ключевые слова: апелляция, апелляционная жалоба, открытие апелляционного производства.

Kashka O. S. Verification of appeal and institution of appeal proceedings according to the Criminal procedural code of Ukraine of 2012

The process of institution of appeal proceedings according to the new Criminal procedural code of Ukraine of 2012 is considered. Analysis of the grounds for leaving an appeal without progress, for sending it back or for dismissal of institution of appeal proceedings is done.

Key words: appeal, petition to appeal, institution of appeal proceedings.

Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 р. (надалі – КПК 1960 р.) не містив чіткого врегулювання порядку відкриття апеляційного провадження та не передбачав окремого процесуального документа, яким засвідчувався факт прийняття апеляційної скарги до провадження. Більш того, вирішення питань про залишення апеляційної скарги без руху, поновлення строку на апеляційне оскарження та визнання апеляції такою, що не підлягає розгляду, належали до повноважень суду першої інстанції, що прийняв оскаржуване рішення. А суд апеляційної інстанції лише на етапі попереднього розгляду здійснював контроль за додержанням судом першої інстанції вимог кримінально-процесуального закону при проведенні перевірки дотримання учасниками процесу порядку, строків, форми та змісту апеляційного оскарження судових рішень¹. Крім того, механізм відновлення строку на апеляційне оскарження, передбачений КПК 1960 р., цілком обґрунтовано називався нерациональним², а сама процедура прийняття апеляційної скарги була недостатньо врегульованою, призводила до плутанини,

© КАШКА Олена Сергіївна – аспірантка юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

різнібічної судової практики та значної тяганини у часі. Тому О.Ю. Костюченко обгрунтовано вказувала на необхідність передбачити такий порядок апеляційного оскарження судових рішень, який унеможливить вплив суду, рішення якого оскаржується, на вирішення питання про прийняття чи неприйняття апеляції, залишення її без руху або розгляду³.

Питання об'єкта, предмета, порядку, строків та форми апеляційного оскарження, порядку залишення апеляційної скарги без руху, визнання її такою, що не підлягає розгляду, відмови в прийнятті її до розгляду досліджували такі вітчизняні вчені-процесуалісти, як: Н.Р. Бобечко, О.Ю. Костюченко, В.Т. Маляренко, В.І. Маринів, В.Я. Мармаш, Г.М. Омеляненко, О.В. Острогляд, В.О. Попелюшко, М.І. Сірий, В.І. Сліпченко, В.І. Теремецький, Д.В. Філін, О.Г. Яновська та ін.

Однак Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р. (надалі – КПК України) повноваження щодо перевірки апеляційної скарги на відповідність вимогам процесуального закону та повноваження щодо вирішення питання про відкриття апеляційного провадження надав суду апеляційної інстанції, а також передбачив деякі особливості апеляційного оскарження окремих судових рішень, що потребують додаткового дослідження.

Насамперед слід зазначити, що ст. 395 КПК України передбачає два порядки апеляційного оскарження. Перший – оскарження судових рішень, ухвалених судом першої інстанції, на які апеляційна скарга подається через суд, який ухвалив судові рішення. Другий – оскарження ухвал слідчого судді, на які апеляційна скарга подається безпосередньо до суду апеляційної інстанції.

Після отримання апеляційної скарги судом першої інстанції він зобов'язаний надіслати у встановлений строк отримані апеляційні скарги разом із матеріалами кримінального провадження до суду апеляційної інстанції (ст. 397 КПК України). Надходження апеляційної скарги до суду апеляційної інстанції є підставою для реалізації судом апеляційної інстанції повноважень на етапі апеляційного оскарження, оскільки у нього виникає обов'язок перевірити її на відповідність вимогам закону і вирішити питання про відкриття апеляційного провадження (ст. 398 КПК України). Проте лише подання апеляційної скарги відповідно до вимог КПК України має наслідком відкриття апеляційного провадження.

Так, апеляційна скарга, що надійшла до суду апеляційної інстанції, не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу. Отримавши апеляційну скаргу на вирок чи ухвалу суду першої інстанції, суддя-доповідач протягом трьох днів перевіряє її на відповідність вимогам ст. 396 КПК України і за відсутності перешкод постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження. Водночас ст. 422 КПК України передбачає правило, за яким, отримавши апеляційну скаргу на ухвалу слідчого судді, суддя-доповідач має невідкладно витребувати з суду першої інстанції відповідні матеріали, не пізніше як за день повідомити особу, яка її подала, прокурора та інших заінтересованих осіб про час, дату і місце апеляційного розгляду і розглянути апеляційну скаргу не пізніше як через три дні після її надходження до суду апеляційної інстанції. Тому очевидно, що у разі надходження апеляційної скарги на ухвали слідчого судді перевірка апеляційної скарги на відповідність вимогам КПК України та вирішення питання про відкриття апеляційного провадження мають бути здійснені невідкладно.

За результатами перевірки апеляційної скарги суддя-доповідач залежно від встановлених законом підстав може постановити одну з таких ухвал: 1) ухвалу про відкриття апеляційного провадження; 2) ухвалу про залишення апеляційної

скарги без руху; 3) ухвалу про повернення апеляційної скарги; 4) ухвалу про відмову у відкритті апеляційного провадження. Ухвала про повернення апеляційної скарги або відмову у відкритті провадження можуть бути оскаржені у касаційному порядку (ч. 6 ст. 399 КПК України).

Підставою для залишення апеляційної скарги без руху є її подання без додержання вимог, передбачених ст. 396 КПК України (вимоги до апеляційної скарги). Причому постановляючи таку ухвалу, суддя-доповідач зазначає в ній недоліки скарги і встановлює достатній строк для їх усунення, який не може перевищувати п'ятнадцяти днів з дня отримання ухвали особою, яка подала апеляційну скаргу, а копія ухвали невідкладно надсилається особі, яка подала апеляційну скаргу. КПК 1960 р. також передбачав залишення без руху апеляції, що не відповідає встановленим законом вимогам до її змісту (ч. 1 ст. 352 КПК 1960 р.). Однак не містив вимоги вказувати, які саме недоліки скарги слід усунути, що неодноразово критикувалося в юридичній літературі⁴. Але, на жаль, не знайшла свого відображення у КПК України слухна пропозиція В.Т. Маляренка, щоб у разі встановлення, що апеляція не відповідає вимогам до її змісту, остання поверталася особі, яка її подала, і залежно від характеру недоліку вказувався конкретний строк для її подання в оновленому вигляді⁵.

Якщо особа усунула недоліки апеляційної скарги у строк, встановлений суддею-доповідачем, вона вважається поданою у день її первинного подання до суду апеляційної інстанції. Протягом трьох днів після усунення недоліків апеляційної скарги і за відсутності перешкод суддя-доповідач постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження. Неусунення недоліків апеляційної скарги, яку залишено без руху, в установленний строк є підставою для повернення апеляційної скарги. Частина 3 ст. 399 КПК України встановлює ще три підстави для постановлення ухвали про повернення апеляційної скарги. Однією з них є подання апеляційної скарги, яка не підлягає розгляду в цьому суді апеляційної інстанції (п. 3 ч. 3 ст. 399 КПК України), тобто у разі подання апеляційної скарги з порушенням правил підсудності.

Наступною підставою для повернення апеляційної скарги є її подання після закінчення строку на апеляційне оскарження без порушення питання про поновлення цього строку або якщо суд апеляційної інстанції за заявою особи не знайде підстав для його поновлення (п. 4 ч. 3 ст. 399 КПК України). При цьому Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у п. 5 Інформаційного листа «Про деякі питання порядку здійснення судового провадження з перегляду судових рішень у суді апеляційної інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» №10-1717/0/4-12 від 21 листопада 2012 р. звернув увагу на те, що законом не передбачено форму, в якій особа має право ставити питання про поновлення строку. Тому слід враховувати, що обґрунтування поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження може бути викладено як у апеляційній скарзі, так і в окремій заяві (клопотанні)⁶. Також слід погодитися з думкою, що суддя-доповідач не має права за власною ініціативою вирішувати питання про поновлення такого строку. Це питання повинно розглядатись суддею-доповідачем лише тоді, коли воно порушене особою, яка подає апеляційну скаргу з пропуском строку. Вирішення цього питання залежить від того, чи визнає суддя причини пропуску строку поважними. До поважних причин пропуску строку на апеляційне оскарження належать об'єктивні обставини, що перешкодили поданню апеляційної скарги у визначені законом стро-

ки. КПК України дає орієнтовний перелік причин, які слід розглядати як поважні у разі неприбуття особи на виклик (ст. 138 КПК)⁷. Обчислюючи строки на апеляційне оскарження, слід керуватися ч. 2 ст. 395 КПК України. За загальним правилом, початок перебігу строку на апеляційне оскарження КПК України пов'язує саме з днем оголошення судового рішення. Але слід враховувати, що ч. 3 ст. 395 КПК України визначає особливі випадки, коли строк на апеляційне оскарження для особи, яка перебуває під вартою, обчислюється з моменту вручення їй копії судового рішення та для особи, яка подає апеляційну скаргу, обчислюється з моменту отримання нею копії судового рішення, якщо ухвалу суду або слідчого судді було постановлено без виклику цієї особи, або якщо вирок було ухвалено без виклику особи, яка його оскаржує, в порядку, передбаченому для розгляду обвинувального акта у спрощеному провадженні (ст. 382 КПК України). У цілому такі положення можна охарактеризувати як позитивні, оскільки вони є гарантією забезпечення права на оскарження судового рішення. Водночас не можна не помітити, що у разі оскарження ухвал слідчого судді, апеляційна скарга на які подається безпосередньо до суду апеляційної інстанції, судді-доповідачу, не маючи у своєму розпорядженні матеріалів кримінального провадження, а отже, і не маючи доказів та інформації про дату отримання особою, яка подала апеляційну скаргу, копії оскаржуваної ухвали, буде досить проблематично визначити, чи подано апеляційну скаргу в межах строку на апеляційне оскарження. Крім того, неврегульованим є питання, з якого моменту починає обчислюватися строк на апеляційне оскарження, у разі якщо суд першої інстанції на підставі ч. 3 ст. 376 КПК України обмежиться складанням і оголошенням лише резолютивної частини ухвали. Очевидно, що у такому разі строк на апеляційне оскарження має обраховуватися саме з дня оголошення повного тексту ухвали, чим, вважаємо, доцільно доповнити КПК України.

Останньою, четвертою підставою для повернення апеляційної скарги є подання її особою, яка не має права подавати апеляційну скаргу (п. 2 ч. 3 ст. 399 КПК України). Перелік осіб, які мають право подати апеляційну скаргу, визначено ст. 393 КПК України. Проте слід враховувати таке. По-перше, вироки на підставі угоди можуть бути оскаржені лише сторонами судового провадження, а вирок на підставі угоди про примирення також ще і прокурором (ч. 3 і ч. 4 ст. 394 КПК України). По-друге, п. 10 ст. 393 КПК України передбачає, що апеляційну скаргу мають право подати інші особи у випадках, передбачених КПК України. Але аналогічно з КПК 1960 р. таких осіб не визначає і чинний КПК. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у п. 4 зазначеного Інформаційного листа вказав на необхідність враховувати, що п. 10 ст. 393 КПК України передбачає право на подання апеляційної скарги іншими особами, прав, свобод чи інтересів яких стосується оскаржуване судове рішення. Тобто право на апеляційне оскарження пов'язується саме з тим, чи стосується воно інтересів суб'єкта оскарження. Тому слід погодитися з пропозицією О.Ю. Костюченко і закріпити в КПК України положення, що право подати апеляцію мають інші особи, якщо вирок, постановова, ухвала стосується їх інтересів⁸. По-третє, деякі особи, визначені ст. 393 КПК України, наділені правом на апеляційне оскарження рішення у цілому, тоді як право на апеляційне оскарження інших обмежено мотивами та/або підставами оскарження чи вимогами, заявленими у суді першої інстанції. Тому, наприклад, В.Я. Мармаш зазначав, що суд апеляційної інстанції має відмовити у прийнятті апеляції, поданої особою, яка не є суб'єктом права на апеляційне

оскарження, чи з порушенням меж здійснення цього права⁹. Н.Р. Бобечко заявленню апелянтом таких вимог, що виходять за межі прав, наданих йому законом, називав як один з випадків, у яких апеляція не відповідає вимогам закону, та вважав, що така апеляція має бути залишена без руху¹⁰. Варто підтримати останню думку і не розглядати вихід за межі права на апеляційне оскарження як підставу для повернення апеляційної скарги. Тому доцільніше в такому разі залишати апеляційну скаргу без руху з тим, щоб особа, яка за законом має право на апеляційне оскарження, але вийшла за межі наданого їй права, усунула вказаний недолік апеляційної скарги і визначила свої вимоги відповідно до КПК України. Повертати ж апеляційну скаргу на підставі п. 2 ч. 3 ст. 399 КПК України вбачається доцільним, лише якщо вона подана особою, яка не має права на апеляційне оскарження взагалі.

Крім того, слід зазначити, що КПК України 2012 р., на відміну від КПК 1960 р., не передбачає право особи, яка подала апеляційну скаргу, відкликати її. У зв'язку з чим ч. 3 ст. 399 КПК України пропонуємо доповнити ще однією підставою для повернення апеляційної скарги – відкликання апеляційної скарги особою, яка її подала, якщо заява про відкликання надійшла до моменту відкриття апеляційного провадження. Після постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження особа, яка подала апеляційну скаргу, може відмовитися від неї у порядку ст. 403 КПК України. До того ж аналогічно з наведеними у ч. 1 ст. 403 КПК України обмеженнями пропонуємо передбачити, що захисник підозрюваного, обвинуваченого, представник потерпілого можуть відкликати апеляційну скаргу лише за згодою цих осіб.

Також за результатами перевірки апеляційної скарги суддя-доповідач може відмовити у відкритті апеляційного провадження з підстав, визначених ч. 4 ст. 399 КПК України. Перша з них – це подання апеляційної скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку. Судові рішення, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, наведені в ст. 392 КПК України. Але їх повний перелік не вичерпується цією статтею, оскільки передбачено можливість апеляційного оскарження й інших судових рішень у випадках, передбачених КПК України. Зокрема, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у Додатках 2 та 3 до вказаного Інформаційного листа навів перелік вироків і ухвал суду першої інстанції та ухвал слідчого судді, що підлягають апеляційному оскарженню згідно з КПК України.

Другою підставою для відмови у відкритті апеляційного провадження є оскарження судового рішення виключно з підстав, з яких воно не може бути оскаржене відповідно до положень ст. 394 КПК України. Вирішуючи питання про відмову у відкритті апеляційного провадження за вказаною підставою, слід враховувати таке. По-перше, ч. 1 та ч. 2 ст. 394 КПК України встановлює підстави, з яких не може бути подана апеляційна скарга на вирок, ухвалений за результатами спрощеного провадження (статті 381, 382 КПК України), та на судові рішення, ухвалені за результатами «скороченого» судового розгляду (ч. 3 ст. 349 КПК України). Тоді як ч. 3 та ч. 4 ст. 394 КПК України, навпаки, визначає перелік підстав, виключно з яких може бути оскаржено в апеляційному порядку вирок на підставі угоди про примирення чи про визнання винуватості. По-друге, слід визначити, чи апеляційну скаргу подано виключно з підстав, з яких рішення не може бути оскаржене згідно з положеннями ст. 394 КПК України, чи в ній зазначені й інші підстави для оскарження. Причому в першому випадку суддя-доповідач має на

підставі ч. 4 ст. 399 КПК України постановити ухвалу про відмову у відкритті апеляційного провадження. А в другому – вбачається за доцільне залишати апеляційну скаргу без руху, вказавши на цей недолік скарги і встановивши строк для його усунення.

Отже, після надходження апеляційної скарги до суду апеляційної інстанції для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження суддя-доповідач обов'язково має перевірити: чи підлягає оскарженню судове рішення, на яке подано апеляційну скаргу; чи не подано апеляційну скаргу виключно з підстав, з яких вона не може бути подана згідно з вимогами ст. 394 КПК України; чи подано апеляційну скаргу особою, яка має право подавати апеляційну скаргу; чи подано апеляційну скаргу в межах строку на апеляційне оскарження, якщо ні, то чи порушує особа, яка її подала, питання про поновлення цього строку і якщо так, то чи є підстави для його поновлення; чи підлягає апеляційна скарга розгляду в цьому суді апеляційної інстанції; чи відповідає апеляційна скарга вимогам ст. 396 КПК України; а у разі недодержання вимог, визначених ст. 396 КПК України, і залишення апеляційної скарги без руху, – чи усунула особа, яка подавала апеляційну скаргу, недоліки у встановлений строк. Так, встановивши невідповідність першим двом вимогам, слід постановити ухвалу про відмову у відкритті апеляційного провадження, передостанній – ухвалу про залишення апеляційної скарги без руху, решті вимог – ухвалу про повернення апеляційної скарги. І лише за відсутності усіх вказаних перешкод суддя-доповідач може постановити ухвалу про відкриття апеляційного провадження.

1. *Мармаш В.Я.* Порушення вимог кримінально-процесуального закону щодо порядку, строків, форми та змісту апеляційного оскарження судових рішень як підстава повернення справи до суду першої інстанції // Адвокат. – 2009. – №6(105). – С. 16.

2. *Шишкін В.І., Куйбіда Р.О.* Оскарження і перегляд судових рішень в Україні. – К.: Факт, 2003. – С. 92.

3. *Костюченко О.Ю.* Апеляційне оскарження судових рішень у кримінальному процесі України: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр Київського університету, 2006р. – С. 128.

4. *Попелюшко В.О.* Мала судова реформа та захист прав громадян: Навч. посіб. – К.: Кондор, 2006. – С. 52–53.

5. *Маяренко В.Т.* Про подання апеляцій на судові рішення в кримінальних справах // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – №1(29). – С. 51.

6. *Інформаційний лист* Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ №10-1717/0/4-12 від 21.11.2012 р. «Про деякі питання порядку здійснення судового провадження з перегляду судових рішень у суді апеляційної інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/uploads/tiny_mce/files/Інформаційний%20лист%20апеляція.doc, вільний.

7. *Кримінальний процесуальний кодекс України*: Наук.-практ. коментар: У 2 т. – Т. 2 / Є.М. Блажівський, Ю.М. Грошевой, Ю.М. Дьомін та ін.; За заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – С. 199–200.

8. *Костюченко О.Ю.* Цит. праця. – С. 68.

9. *Мармаш В.Я.* Межі здійснення права на апеляцію у кримінальному судочинстві України // Вісник Верховного Суду України. – 2010. – №2(114). – С. 48.

10. *Бобечко Н.Р.* Апеляційне та касаційне оскарження судових рішень у кримінальному судочинстві України: Наук.-практ. посіб. / За ред. В.Т. Нора. – К.: Алерта: КНТ: ЦУЛ, 2010. – С. 92.